

ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ЦІЛЬОВИХ РИНКІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

УДК 330.322

Ірина ГАВРИШКІВ

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних фінансів,
Тернопільський національний економічний університет

ПРІОРИТЕТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ

У статті проаналізовано проблеми інвестиційного клімату та ефективного залучення їх у Тернопільський регіон, а також запропоновано шляхи покращення його інвестиційної привабливості.

Ключові слова: інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, інвестиції.

Однією з головних причин низького рівня прямого іноземного інвестування в Україні поки що залишається несприятливий порівняно з іншими країнами інвестиційний клімат - Україна у десятки разів відстає від країн Східної Європи. Незавершеність інституційних перетворень, надмірне втручання державних органів у господарську діяльність підприємств та корупція не сприяють надходженню в Україну світових інвестицій. [1, 2]. Характеристика структури та динаміки інвестиційної діяльності регіонів, створення сукупності соціально-економічних, природних, екологічних, політичних та інших умов, які визначають обсяг і темпи залучення інвестицій в основний капітал, дає змогу окреслити перспективи розвитку інвестиційної активності в територіальному аспекті, на рівні адміністративних районів та трансформувати на більш високий рівень - загальнодержавний. За таких умов підвищення регіональної інвестиційної активності і формування привабливого іміджу регіонів може стати запорукою успішного залучення іноземних фінансових потоків та формування мережі приватних інституційних інвесторів в Україні.

Аналіз публікацій та досліджень. Проблеми інвестиційного клімату та ефективного залучення інвестицій у регіони висвітлювалися в дослідженнях

А. Асаула, І. Бланка, М. Бутко, В. Гриньової, В. Демидовича, С. Зеленського, М. Лесечко, О. Пилипяка та інш. Науковці вказували на ефективні механізми усунення наявних диспропорцій у межах державної регіональної політики та визначали території в Україні, які можуть бути визнані інвестиційно-непривабливими та потребують невідкладних заходів, спрямованих на поліпшення інвестиційного клімату.

Мета дослідження. Завданням нашого дослідження є аналіз територіальної диференціації показників інвестиційної діяльності, виявлення деяких особливостей галузевої структури Тернопільського регіону для пошуку причин диспропорцій та визначення напрямів і шляхів покращення його інвестиційної привабливості.

Виклад основного матеріалу. Регіон становить частину території держави, виокремлену за системою територіальних, природних, господарських, економічних, соціально-культурних ознак в адміністративну одиницю. Інвестиційна активність у регіоні — це інтенсивність залучення інвестицій у його економіку. Інвестиційна привабливість регіону — це сукупність різних об'єктивних ознак, коштів, можливостей та обмежень, що обумовлюють інтенсивність залучення інвестицій в економіку регіону.

Таблиця 1. Групи показників, які використовуються при розрахунку рейтингу інвестиційної привабливості Інститутом реформ [2]

№ п/п	Група	Важливість, %
1.	Економічний розвиток регіону	25,0
2.	Ринкова інфраструктура	22,0
3.	Людські ресурси	13,0
4.	Фінансовий сектор	25,0
5.	Розвиток підприємництва та місцевої влади	13,0

Група українських учених під керівництвом І. Бланка розробила методичку оцінки інвестиційного клімату регіонів України. Ця методика передбачає оцінку інвестиційної привабливості регіонів на основі їхнього ранжування за такими показниками: рівень загальноекономічного розвитку регіону; рівень розвитку інвестиційної інфраструктури; демографічна характеристика; рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури; рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків. Орієнтація на промислові

виробництва робить інвестиційний клімат у регіонах більш сприятливим для інвестора, створює певні конкурентні переваги в залученні інвестицій. Висока інвестиційна привабливість цих регіонів є запорукою високої інвестиційної активності в них [3].

Зараз іноземний капітал здебільшого спрямовується в міста-мільйонери, великі промислові центри на сході України, а також портові міста. Єдиним представником Західної України в переліку реципієнтів-стомільонників є Львів (\$204 млн), а з рекреаційних

територій – Ялта (\$176 млн). Лідерами за питомими обсягами залучених прямих іноземних інвестицій є Армянськ (\$2881 на 1 жителя), Теплодар (\$2204), Комсомольськ (\$1582), Іллічівськ (\$1577), Красноперекоськ (\$1288), Кривий Ріг (\$1212), Ялта (\$1231) і Северодонецьк (\$1060). Такий розподіл інвестицій показує, що інвестиційний клімат українських регіонів, а особливо міст, істотно

відрізняється [5].

Аналізуючи інвестиційну привабливість Тернопільського регіону, відповідно до вищезгаданої методики, можна стверджувати про поживлення прямих надходжень в економіку області у 2012 році, котрі склали 2,8 млн дол. США та станом на 1 січня 2013 року загальний обсяг котрих становив 64,6 млн дол. США, що на 4,4% більше, ніж на початок 2012 року.

Таблиця 2. Обсяги прямих іноземних інвестицій у Тернопільський регіон порівняно з першими 10-ма країнами світу, тис. дол. США [5]

№ п/п	Країна / кількість інвестованих підприємств	На 01.01.2012 року			На 01.01.2013 року		
		сума	%	місце	Сума	%	+,-
1	Німеччина	15950,6	25,8	1	16746,2	25,9	+795,6
2	Чеська Республіка	10060,3	16,3	2	10119,7	15,7	+59,4
3	Кіпр	7012,3	11,3	4	8246,9	12,8	+1234,6
4	Естонія	7097,5	11,5	3	6021,1	9,3	-1076,4
5	Польща	5236,3	8,5	5	4607,4	7,1	-628,9
6	Бельгія	3385,9	5,5	6	3400,7	5,3	+14,8
7	Швейцарія	521,6	0,8	8	3238,6	5,0	+2717,0
8	Угорщина	2618,5	4,2	7	2632,9	4,1	+14,4
9	Російська Федерація	1753,0	2,8	9	2059,5	3,2	+306,5
10	Австрія	1405,1	2,3	10	1435,2	2,2	+30,1
	Усього: 42 країн	61882,4	100,0	X	64634,3	100,0	+2751,9

Обсяги кредитних ресурсів від прямих інвесторів-нерезидентів на 1 січня 2013 року становили 156,3 млн дол. США. Таким чином, сукупний капітал нерезидентів в економіці області, разом із прямими іноземними інвестиціями, становив 221,0 млн дол. США. Станом на 1

січня 2013 року прямі інвестиції надійшли з 46 країн світу. В області працювало 253 підприємства з іноземними інвестиціями. Із 64,6 млн дол. США прямих інвестицій їх 89,4% надійшло з 20 країн-членів ЄС, 3,2% – з 5 країн СНД, 7,4% – з 21 іншої країни світу.

Таблиця 3. Обсяги прямих іноземних інвестицій у перших 10-ти країнах-членах ЄС, тис. дол. США [5]

№ п/п	Країна / кількість інвестованих підприємств	На 01.01.2012 року		На 01.01.2013 року		
		сума	%	Сума	%	+,-
1	Німеччина	15950,6	25,8	16746,2	25,9	+795,6
2	Чеська Республіка	10060,3	16,3	10119,7	15,7	+59,4
3	Кіпр	7012,3	11,3	8246,9	12,8	+1234,6
4	Естонія	7097,5	11,5	6021,1	9,3	-1076,4
5	Польща	5236,3	8,5	4607,4	7,1	-628,9
6	Бельгія	3385,9	5,5	3400,7	5,3	+14,8
7	Угорщина	2618,5	4,2	2632,9	4,1	+14,4
8	Австрія	1405,1	2,3	1435,2	2,2	+30,1
9	Іспанія	1028,5	1,7	1052,0	1,6	+23,5
10	Швеція	921,9	1,5	955,4	1,5	+33,5
	Усього: 20 країн	57255,9	100,0	57809,0	100,0	+553,1

Найбільша частка прямих іноземних інвестицій станом на 1 січня 2013 року була зосереджена в економіці підприємств області [5]:

- сільськогосподарської галузі, мисливства, лісового господарства (16,8%);
- добувної промисловості (16,1%);
- у сфері транспорту та зв'язку (15,6%);
- виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (14,9%);
- галузі машинобудування (11,3%).

Та все ж основними чинниками, які продовжують негативно впливати на економічні та інвестиційні процеси в регіоні, є кризові явища у фінансово-кредитній сфері та відсутність платоспроможного попиту на продукцію (товари, роботи, послуги), що виробляється в області. Суттєво, майже на 60%, скоротились інвестиції в основний капітал, вкрай низьким є обсяг фінансування інфраструктурних

проектів, що дозволяє прогнозувати погіршення показників соціально-економічного розвитку області у середньостроковій перспективі [6].

Крім цього, на вирішення низки найголовніших проблемних питань соціально-економічного розвитку області мають вплив також наступні стримуючі чинники:

- наявність структурних диспропорцій (у структурі валової доданої вартості домінує сільське господарство, в галузевій структурі промисловості – харчова, тобто галузі з потенційно низькою доданою вартістю);
- старіння основних фондів (ступінь зношення основних фондів загалом по області становить 47,5%, у тому числі - у таких важливих галузях, як сільське господарство - 54%, промисловість - 52,7%, комунальне господарство та інфраструктура обслуговування (виробництво та розподіл

- електроенергії, газу та води) -58,6%. У середньому наполовину зношені основні фонди в галузях освіти, охорони здоров'я, побуту;
- висока матеріалоемність виробництва на фоні недостатньої інвестиційної та інноваційної активності підприємств та неповної завантаженості виробничих потужностей;
 - обмеженість джерел фінансування розвитку інфраструктури виробничого та соціального призначення (необхідний фінансовий ресурс для реконструкції і розвитку соціальної інфраструктури в області – понад 2,2 млрд грн);
 - недостатня база оподаткування та, як наслідок, домінування трансфертів (понад 60%) у структурі доходів місцевих бюджетів;
 - низька інвестиційна активність підприємств (частка власних коштів у структурі інвестицій в основний капітал – 34,3%) та динаміка залучення іноземних інвестицій;
 - незавершеність реформ аграрного сектору, наявна структура виробництва, високі терміни окупності інвестиційних проектів у сфері тваринництва, диспаритет цін, недостатня фінансова підтримка з боку держави протягом багатьох років, дешевий імпорт низькоякісної сільськогосподарської продукції тощо;
 - слабка матеріально-технічна база значної кількості малих підприємств, недостатній розвиток їх кооперації з великими підприємствами, низький рівень упровадження інноваційної продукції та технологій у малому бізнесі, недостатнє залучення інвестицій та впровадження прогресивних технологій;
 - демографічна ситуація: 57% населення області – сільські жителі. Всі міста, крім м. Тернополя, належать до категорії малих (з чисельністю мешканців від 3-х до 30-ти тисяч), економіка яких базується на діяльності одного-двох підприємств, що суттєво зменшує інвестиційну привабливість території області та створює територіальні диспропорції в соціально-економічному розвитку.

Таблиця 4. Структура прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності, тис. дол. США [5]

№	Вид економічної діяльності	Обсяг інвестицій		% у загальному обсязі	Упродовж періоду
		на 01.01.2012 р.	на 01.01.2013 р.		
1	2	3	4	5	6
1	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	9491,3	10861,5 (114,4%)	16,8	+1370,2
2	Добувна промисловість	10160,0	10385,2 (102,2%)	16,1	+225,2
3	Діяльність транспорту та зв'язку	9856,7	10050,7 (102,0%)	15,6	+194,0
4	Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	9334,6	9609,4 (102,9%)	14,9	+274,8
5	Машинобудування (виробництво машин, електричного, електронного, оптичного устаткування та транспортних засобів)	7192,0	7293,7 (101,4%)	11,3	+101,7
6	Легка промисловість (текстильне виробництво, виробництво одягу, хутра та виробів з хутра, виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів)	3355,4	3769,1 (112,3%)	5,8	+413,7
7	Хімічна та нафтохімічна промисловість (хімічне виробництво, виробництво гумових та пластмасових виробів)	3355,3	3360,5 (100,2%)	5,2	+5,2
8	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	2795,2	3767,9 (134,8%)	5,8	+972,7
9	Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	3707,9	2556,0 (68,9%)	4,0	-1151,9
10	Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	1439,3	1443,2 (100,3%)	2,3	+3,9
11	Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	502,7	514,1 (102,3%)	0,8	+11,4
12	Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	282,9	340,7 (120,4%)	0,5	+57,8
13	Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	49,6	385,8 (777,8%)	0,6	+336,2
14	Будівництво	131,2	132,0 (100,6%)	0,2	+0,8
15	Інші галузі промисловості	186,0	97,7 (52,5%)	0,2	-88,3
16	Целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	37,2	37,5 (100,8%)	0,1	+0,3
17	Діяльність готелів та ресторанів	1,1	1,1 (100%)	0,0	0,0
	Усього за видами:	61882,4	64634,3	100,00	+2751,9

В управлінському аспекті проблемним є питання системного підходу до звітності про підсумки інвестиційної діяльності на рівні районів та міст. Не створено єдиної форми звіту, що ускладнює процес узгодження інформації, що надходить з райдержадміністрацій та міськвиконкомів, а, отже, процес розробки чітких та ефективних програм залучення інвестицій, незрозумілими залишаються проблемні місця. Це свідчить про необхідність підвищення кваліфікації працівників адміністрацій усіх рівнів.

Висновки. Зазначені чинники зумовлюють наявність суттєвих проблем у окремих сферах соціально-економічного розвитку області і потребують допомоги з боку держави щодо покращення інвестиційної ситуації регіону. З метою стимулювання її подальшої активності в регіоні необхідно визначити заходи відповідно до пріоритетів його розвитку, а саме:

- підтримка розвитку високопродуктивного агропромислового комплексу як найпривабливішої регіональної «ніші» вкладення інвестицій, акцентуючи увагу на створенні великотоварного виробництва тваринницької продукції, фермерських господарств;
- розбудова і модернізація транспортної

інфраструктури;

- упровадження високих європейських та світових технологій і стандартів у галузях освіти та медицини;
- розвиток енергетичного сектору області;
- розвиток туристично-рекреаційного потенціалу області, в якому є надзвичайно великі приховані резерви і необмежене поле для діяльності;
- розвиток інфраструктури охорони довкілля.

Для активізації інвестиційної діяльності на рівні регіонів може бути використаний такий економічний важіль, як диференціація ставок місцевих податків, а також центральних і регулюючих податків у частині, що спрямовується до регіональних бюджетів. Створення пільгового податкового режиму для інвесторів усіх форм власності, що вкладають капітал у проекти з відповідним регіональним пріоритетом, може поліпшити інвестиційний клімат у регіоні, стимулювати вітчизняних і зарубіжних інвесторів. Важливим інструментом ефективної регіональної інвестиційної політики могло б стати реальне створення вільних економічних зон та розробки наукової концепції регіональної інвестиційної політики в країні.

Список літератури

1. Волкова Т. Практика привлечения иностранных инвестиций в экономику Украины в рамках ОЧЭС // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ. - Сб. научн. трудов. - Ливадия-Донецк: ДОННУ. - 2007. - Т. 1. - С. 236-240.
2. Орловська Ю. В. Інвестиційний маркетинг як інструмент залучення іноземних інвестицій в Україну та її регіони / Орловська Ю. В., Зайченко О. О. / Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ. - Сб. научн. трудов. - Ливадия-Донецк: ДОННУ. - 2007. - Т. 1. - С. 38-43.
3. Сазонець І. Л. Інвестування: міжнародний аспект / І. Л. Сазонець, В. А. Федотова. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 276с.
4. Черевко О. В. Стратегія соціально-економічного розвитку регіону України. / Черевко О. В. - Черкаси: Брама-Україна, 2006.
5. Web-сайт Головного управління статистики у Тернопільській області [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ternstat.tim.net.ua/
6. Стратегія розвитку Тернопільської області на період до 2015 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.oda.te.gov.ua/data/upload/.../toda_p120_strategia2015.doc
7. Статистична інформація. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/

РЕЗЮМЕ

Гаврышків Ирина

Приоритеты обеспечения инвестиционной привлекательности Тернопольского региона

В статье проанализированы проблемы инвестиционного климата и эффективного привлечения их в Тернопольский регион, также предложены пути улучшения его инвестиционной привлекательности.

RESUME

Gavryshktiv Iryna

Priorities of investment attractiveness of the Ternopil region

The paper analyzes the problems of investment climate and their effective involvement in the Ternopil region. The ways to improve its attractiveness are suggested.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2013 р.